

штрафних санкцій. Досліджено позиції вчених з цих питань, у тому числі можливість наявності вини у платника податків – юридичної особи. Зроблено висновок про необхідність впровадження такого інституту у національне законодавство.

Ключові слова: штрафні санкції, документальна перевірка, податкове правопорушення, вина, податкова пільга.

Резюме

Корон А. В. Вина как элемент состава налогового правонарушения.

В статье автор исследует организационно-правовые проблемы, возникающие в деятельности органов доходов и сборов при осуществлении ими таможенного контроля после завершения процедур пропуски и таможенного оформления товаров с одной стороны, и налогоплательщиков с другой, в связи с наложением штрафных санкций при отсутствии в действиях налогоплательщика виновных действий. Осуществлен сравнительно-правовой анализ национального законодательства и законодательства Российской Федерации о наличии вины в действиях налогоплательщика или его представителей в случае привлечения их к ответственности путем начисления штрафных санкций. Исследованы позиции ученых по этим вопросам, в том числе возможность наличия вины у налогоплательщика-юридического лица. Сделан вывод о необходимости проведения такого института в национальное законодательство.

Ключевые слова: штрафные санкции, документальная проверка, налоговое правонарушение, вина, налоговая льгота.

Summary

Korop O. Guilt as an element of tax offense.

The article explores the organizational and legal issues that arise in the activities of the income and charges authorities in the exercise of customs control after crossing procedures and customs clearance of goods from one side, and taxpayers from another, due to the imposition of penalties for absence the actions of the taxpayer unlawful action. The comparative legal analysis of national legislation to the legislation of the Russian Federation concerning the fault in the actions of the taxpayer or his representative in case of proceedings against them by charging penalties. Scientists researched positions on these issues, including the possibility of a fault in the taxpayer entity. The conclusion is the need for such an institute proceedings in the national legislation.

Key words: penalties, documentary check, tax offenses, guilt, tax benefit.

Отримано 17.09.2013

УДК 342

В. Ф. КОРШУН

*Віталій Федорович Коршун, начальник відділу
Юридичного департаменту Національного банку
України*

СПІВВІДНОШЕННЯ ІНСТИТУТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УСТРОЮ З ПРИНЦИПАМИ ПОБУДОВИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Важливим елементом державної організації є адміністративно-територіальний устрій, який складається історично під впливом природно-географічних, соціально-економічних, демографічних факторів та потреб державного управління. Адміністративно-територіальна організація державної влади є формою територіального устрою, і до того ж адміністративно-територіальний устрій є однією із тих категорій, які характеризують як територіальну організацію держави, так і саму державу.

Держава організує свою територію на базі принципів, система цих принципів територіальної організації включає такі:

1) принципи, що забезпечують комплексний характер побудови територіальних одиниць, до яких відносяться принципи економічного, адміністративного районування, фізико-географічного районування території;

2) врахування національних особливостей територіальної організації;

3) здійснення народовладдя щодо організації території;

4) здійснення централізації і децентралізації щодо організації території.

Дія економічного, географічного, адміністративного принципів районування забезпечує комплексний характер організації територіальних одиниць. Поняття комплексної організації якраз і передає сутність ідеї про необхідність поєднання різних умов у відповідному районі.

Одним із важливих загальних принципів адміністративно-територіального устрою є економічний принцип. Держава намагається будувати всю систему територіально-політичних одиниць з урахуванням економічного фактора. Держава використовує свою територію в інтересах економічної і політичної організації суспільства, що зумовлює певну складність побудови територіальної системи, яка викликана необхідністю управління всіма сферами економічного й соціального розвитку. Для її подолання слід використати наукові

принципи районування для приведення у відповідність адміністративних і економічних меж, для створення в рамках будь-якої ланки системи територіальної організації економічних комплексів, побудованих з урахуванням перспектив господарського розвитку.

Економічне районування стало основою адміністративного районування в нашій державі, поєднання цих принципів – економічного і адміністративного – складає важливу особливість територіальної організації. Адже зміст принципу адміністративно-територіального устрою досить чітко визначено і відображається у його визначенні, яке слід розглядати як розподіл території країни на частини у відповідності з якими будується система органів державного апарату. Поєднання економічного і адміністративно-територіального принципів в організації території особливо чітко проявляється у виборі центру відповідного району, адже критерієм вибору адміністративного центру стає наявність досить розвиненого промислового виробництва, що передбачала існування значної кількості робітничого класу для здійснення керівництва всім населенням району. Розташування центрів низових адміністративно-територіальних одиниць здійснювалось в пунктах, які носили торгово-промисловий характер.

Сучасна система адміністративно-територіальних одиниць склалась в результаті тривалого розвитку з метою покращення керівництва економікою. Організацію цієї системи слід оцінювати, виходячи з таких двох моментів. Просторові межі всіх адміністративно-територіальних одиниць більшою мірою встановлюються з врахуванням виробничо-економічних особливостей її територій, характеру профілю їх господарства, розміщення продуктивних сил. Покращення керівництва всіма галузями виробництва в межах відповідних територій супроводжується розвитком економічних відносин, шляхів сполучення, енергетичних систем, засобів зв'язку, кооперації господарської діяльності, що вимагає розширення меж територіально-господарських комплексів. Саме цим пояснюється укрупнення деяких ланок територіальної організації та інші зміни¹.

У межах вказаних комплексів дія територіального комплексу в побудові відповідних органів держави видозмінюється. Його вплив слід розглядати окремо стосовно до органів державного управління і державної влади. Органи управління з моменту ліквідації «функціональної» системи будувалися на основі виробничо-галузевого принципу. Керівництво промисловістю, будівництвом, сільським господарством, соціально-культурними справами і т.д. здійснювалось спеціальними органами, бо диференціація управління цими галузями неможлива без особливої системи відповідних органів.

Як свідчить практика, зручність господарсько-політичного керівництва одиницею районного характеру досягається при умові співпадіння головного адміністративно-господарського пункту такої одиниці з її дійсним центром. Тому вибір населених пунктів, які могли б найбільш ефективно виконувати роль центру відповідних адміністративно-територіальних одиниць і відповідало б інтересам населення є занадто важливим, до того ж виросла ведуча роль міст і промислових центрів, що стало основою удосконалення соціальних відносин.

Аналіз одного із принципів територіальної організації держави, а саме принципу врахування національних особливостей, неможливо здійснювати поза зв'язком з принципом економічного районування. Наукове районування держави можливе лише при поєднанні економічних і національних принципів.

Планомірний територіальний розподіл праці забезпечує найбільш раціональне розміщення продуктивних сил країни в інтересах перш за все тих територій, які відставали у своєму розвитку. Районний принцип розміщення продуктивних сил, якби вбирає в себе основні риси економічної організації територіальної системи.

Врахування національних особливостей при організації території здійснюється як на основі федералізму, який закріплює територіальні зв'язки між націями і їх державними утвореннями, так і на основі адміністративно-територіального устрою, яке закріплювало організацію території всередині кожного виду таких утворень. Це робить районування території особливо складним і вимагає диференційованого підходу до кожного району, який має національні особливості. Звідси видно тісний зв'язок між організацією території держави і національним принципом державного устрою. Разом із тим, слід зазначити, що національний принцип має більш широку сферу дії, ніж сфера федеративних відносин.

Принцип врахування національного складу і побутових особливостей населення властивий не тільки територіальній організації федерації. Він діє і при створенні нових чи перетворенні уже існуючих адміністративно-територіальних одиниць. Національний характер адміністративно-територіальній устрій забезпечує встановлення територіальних меж всіх одиниць з максимальним врахуванням інтересів населення, яке проживає в них. Однак при всьому значенні національного моменту в ході політичного устрою території держави він не може розглядатися ізольовано від економічного районування. Переплетіння цих двох моментів характеризує весь процес становлення і розвитку територіальної організації.

Здійснення народовладдя у всіх частинах території держави означає надання широких повноважень всім суб'єктам адміністративно-територіального устрою. Населення кожної адміністративно-територіальної одиниці бере участь у здійсненні державної влади перш за все через відповідні представницькі органи. Тому укріплення їх матеріально-фінансової бази, наділення їх правами, які б відповідали сучасному періоду розвитку держави є важливим засобом посилення народовладдя в межах всіх територіальних одиниць.

Принцип народовладдя тісно і нерозривно пов'язано з принципом демократизму і децентралізації.

У сфері територіальної організації цей принцип направлений на встановлення правильних взаємовідносин між центром і місцями, що дає можливість виключити територіальну роздробленість і побудувати міжтериторіальні зв'язки для забезпечення відповідної самостійності кожної ланки територіальної організації у поєднанні з направляючим впливом центру.

Втілення цього принципу в побудову територіальної організації держави відбувається шляхом здійснення широкого самоврядування суб'єктів територіальної організації, з одного боку, і централізації з іншого. Це поєднання визначає найбільш доцільні межі розмежування компетенції відповідних органів (територіальних повноважень). Втілення цього принципу територіальної організації передбачає чіткість окреслення повноважень органів кожної ланки територіальної організації держави.

Централізація як основа територіальної організації держави, при подальшій демократизації ряду сторін територіальної організації, виступає як децентралізація, що проявляється у збільшенні компетенції місцевих рад і разом з тим розширення прав суб'єктів адміністративно-територіальної організації. Розвиток місцевого самоврядування – означає вирішення його органами всіх питань місцевого значення, використання ними наданих законами прав для виправдання свого призначення – виявляти, розвивати, забезпечувати, враховувати у своїй діяльності специфічні інтереси місцевого населення. Це є результатом встановлення широких повноважень місцевих органів влади, який повинен бути забезпечений закріпленням правових гарантій для місцевих рад від необґрунтованого втручання в їх справи з боку вищестоящих державних органів. Одночасно з цим відбувається посилення централізації керівництва найважливішими сферами суспільного життя і галузями управління.

За змістом конституційного визначення адміністративно-територіального устрою найважливішим є те, що суб'єктом права, носієм функцій в межах адміністративно-територіальних одиниць є територіальна громада, тобто населення (жителі) адміністративно-територіальних одиниць. На сьогодні, для правильного розуміння сутності явища цього інституту і його правильного моделювання необхідно, перш за все, виходити із зовсім нової системи координат влади в державі, тобто із ролі і значення людини, визначеної статтею 3 Конституції України, та підпорядкованому цьому функцій держави, направленими (спрямованими) як на реалізацію принципу народовладдя і реалізацію прав громадян та забезпечення їх інтересів.

У зв'язку з цим, іншим змістом зараз наповнені і місцеві ради як органи місцевого самоврядування, які по суті виконують функції і завдання державного управління.

Разом з тим, сама Конституція містить деякі суперечності між різними інститутами територіальної організації держави – адміністративно-територіального устроєм і місцевим самоврядуванням. Ці суперечності полягають в тому, що органи місцевого самоврядування, які сформовані в рамках адміністративно-територіальної одиниці, є носієм місцевої самоврядної влади, а носієм функцій і повноважень місцевого самоврядування (тобто суб'єктом) є населення адміністративно-територіальної одиниці.

Саме ця конституційна норма, визначена частиною першою статті 140 Конституції України і відображена в частині першій статті 6 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», згідно з якою «первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста».

Оскільки місцеве самоврядування за своєю природою є децентралізованою формою управління, воно за функціональними ознаками пов'язане з адміністративно-територіальними одиницями. Цей зв'язок характеризується через населення цих адміністративно-територіальних одиниць, що здійснює повноваження безпосередньо або через органи місцевого самоврядування. Така функціональна характеристика закріплена в частині другій статті 5 Конституції України, згідно положень якої «народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади і органи місцевого самоврядування».

Ця суперечність в результаті набуває фактично протиставлення між місцевим самоврядуванням і державною владою, оскільки в межах однієї і тієї адміністративно-територіальної одиниці виступає одна й та ж сама територіальна громада. А тому адміністративно-територіальний устрій в цьому випадку виступає не як система адміністративно-територіальних одиниць, тобто їх певна сукупність, а як їх ієрархія. Адже село, селище, місто районного значення є складовою частиною іншого системного адміністративно-територіального утворення – району, а райони і міста обласного значення – є складовими області. А органи влади районного і обласного рівнів знаходяться у певній підпорядкованості один одному.

Оскільки функціонування державної влади ґрунтується на певних принципах, то і вся система державного апарату (механізму) взаємопов'язана загальними принципами формування (організації і діяльності). Принципи організації і діяльності державного апарату – це основні ідеї, вихідні положення, які визначають підходи до формування і функціонування державних органів. Такими основними принципами є принцип пріоритету прав і свобод людини, демократизму, законності, принцип розподілу влади.

Принцип пріоритету прав і свобод людини, що передбачає відповідні обов'язки державних органів, їх посадових осіб за створення умов для вільного і достойного розвитку особистості, для визнання, дотримання і захисту прав і свобод громадян, виходячи із конституційного припису щодо людини як вищої цінності держави, з його правами і свободами та відповідальністю перед нею.

Принцип демократизму, що передбачає, перш за все, широку і активну участь громадян у формуванні і організації діяльності органів державного апарату і забезпечення рівних можливостей з урахуванням особистісних якостей людини для участі в управлінні державою.

Принцип законності означає обов'язок не лише громадян, а й державних органів суворо дотримуватися Конституції, законів та інших нормативно-правових актів, які повинні бути підпорядковані Конституції та законам України і застосовуватися одноманітно на всій території держави.

Принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову передбачає створення механізму, що протидіє в першу чергу, беззаконню і свавіллю з боку різних органів державного апарату.

У зв'язку з розглядом питання про територіальну організацію державного апарату слід відмітити, що в числі ознак, які характеризують поняття державного органу, повинен бути вказаний і територіальний масштаб його діяльності. Ця ознака є специфічною для органу держави, оскільки саме в залежності від класифікації органів за територіальною приналежністю встановлюється характер і обсяг державно-правових повноважень, компетенція та інші ознаки, які визнаються суттєвими для поняття органу держави.

Важливими на сьогодні є і питання вживання відповідних термінів, які є новими для вітчизняної правової думки з часів незалежності.

Адміністративно-територіальні одиниці мають різні відмінні назви у різних країнах, і як правило, відбивають історичні традиції і певною мірою засвідчують характер відповідних одиниць як самоврядних, які позначають приналежність майна до відповідних органів місцевого самоврядування і є похідними від терміна «комуна», «муніципалітет».

У частині другій статті 142 Конституції України міститься термін «комунальна власність», але такими представницькими органами є французькі «комуні». Норми інституту комунальної власності, як окремі норми цивільного права, регулюють відносини, пов'язані з реалізацією бюджетно-фінансових, соціально-культурних завдань тощо.

Багатоманітність адміністративних систем розподілу території компенсує певною мірою недоліки загального районування місцевого самоуправління, яке все більшою мірою пристосовується в основному до фіскальної мети. Поряд із так званими «одиницями управління», які повинні мати не лише певну територію і населення, а й відповідну організацію з правлячим корпусом, суттєву ступінь автономії, тобто правотворчу діяльність, компетенцію, фінансову самостійність, там існують і спеціальні підрозділи: виборні райони, райони в містах, райони по утриманню доріг і т.д. Всі вони засновуються для виконання продиктованих центром програм, зміст яких відповідає цільовому призначенню.

Для забезпечення здійснення функцій держави та проведення нею державної влади в різних сферах – економічній, соціальній, культурній – існує державна влада і створюється відповідний апарат, який уявляє собою сукупність державних органів, які й характеризуються наявністю повноважень, мають відповідну структуру з метою здійснення державної влади, у тому числі управлінської діяльності. Висока ефективність діяльності державного апарату забезпечується за рахунок як вищезазначених принципів формування, так і організаційної структури апарату, яка залежить від різних об'єктивних і суб'єктивних умов і факторів економічного, політичного, історичного та іншого характеру.

Вплив принципів територіальної організації на побудову відповідних систем адміністративно-територіальних одиниць стає особливо складним і суперечливим. Органи державної влади в якості основного системоутворюючого елемента (складової) системи державних органів наділений відповідною компетенцією, створюють і реалізують управлінські рішення при здійсненні функцій держави, частина з яких – органи виконавчої влади – складає певну систему, яка будується за ієрархічним принципом підпорядкованості різних органів, наділених компетенцією відповідно до його місця в цій системі. Організаційна структура державних органів залежить також і від таких факторів, як внутрішні умови і фактори самого управління (демократизм, стиль управління, людський потенціал) тощо.

У здійсненні функцій держави і вирішенню широкого спектру питань, причому здійснюючи свої владні повноваження на всій території держави, бере участь Уряд, що належить до вищих органів держави за характером компетенції (повноважень) та їх обсягу. Уряд очолює виконавчу владу, що є самостійною «гілкою» влади і для здійснення своїх функцій має особливу систему органів, які діють на всій території держави, спираючись при цьому на матеріально-фінансові, людські та інші ресурси.

Державні органи всіх трьох гілок влади забезпечують виконання функцій держави шляхом чіткої їх взаємодії і чіткого взаємозв'язку, оскільки головною і кінцевою метою діяльності кожної з них є інтереси, права і свободи людини і громадянина.

Однією з рис механізму держави, побудованого на основі (підставі) принципу поділу влади, є те, що єдина суверенна влада належить народу. Значна роль у реалізації функцій держави належить первинній і найважливішій ланці механізму держави – державному органу, одним із видів якого за розподілом повноважень є місцевий, а за територією дії – територіальний. Ці місцеві органи держави здійснюють свою діяльність в межах адміністративно-територіальних одиниць.

Отже, забезпечення здійснення функцій держави в різних сферах (економічній, соціальній, культурній і т.п.) покладається на створений відповідний державний апарат, а висока ефективність діяльності державного апарату забезпечується за рахунок як принципів його формування, так і його організаційної структури, побудованої у відповідності до системи адміністративно-територіального устрою.

---

¹ Тихомиров Ю. А. Производственно-территориальный принцип в организации и деятельности аппарата управления. – «Советское государство и право», 1964. – № 1. – Стр. 30.

Резюме

Коришун В. Ф. Співвідношення інституту адміністративно-територіального устрою з принципами побудови державної влади.

Метою статті є обґрунтування актуальності й необхідності осмислення впливу принципів територіальної організації на побудову відповідних систем адміністративно-територіальних одиниць, що дало змогу показати співвідношення інституту

адміністративно-територіального устрою з принципами організації і діяльності державного апарату, роль принципу народовладдя у побудові територіальної організації держави, поєднання економічного і адміністративно-територіального принципів організації території.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, територіальна організація держави, принцип, децентралізація.

Резюме

Коршун В. Ф. Соотношение института административно-территориального устройства с принципами построения государственной власти.

Целью статьи является обоснование актуальности и необходимости осмысления влияния принципов территориальной организации на построение соответствующих систем административно-территориальных единиц, что дало возможность показать соотношение института административно-территориального устройства с принципами организации и деятельности государственного аппарата, роль принципа народовластия в построении территориальной организации государства, соединения экономического и административно-территориального принципов в организации территории.

Ключевые слова: административно-территориальное устройство, территориальная организация государства, принцип, децентрализация.

Summary

Korshun V. Relation between administrative territorial division and principles of state authority development.

The article aims to validate relevance and necessity of researching territorial division impact on development of the respective systems of administrative units. This research shows relation between administrative territorial division and principles of organization and operation of state institutions, role of «people power» principle in territorial division of the state and incorporation of economic and administrative principles in organization of the territory.

Key words: administrative and territorial division, territorial organization of the state, principle, decentralization.

Отримано 13.09.2013

УДК: 342.9

Є. П. ЛИТВИНОВ

Євген Павлович Литвинов, аспірант Академії праці, соціальних відносин і туризму

ПРАВОВІДНОСИНИ В ІНТЕРНЕТ-ПРАВІ

На нашу думку, суспільні відносини – це притаманні саме людському суспільству зв'язки і залежності, в яких здійснюється індивідуальна і колективна діяльність.

Суспільні відносини як відносини між людьми з приводу тих чи інших соціальних благ складаються з декількох елементів: суб'єктів, між якими складаються певні відносини (учасників відносин); об'єктів, тобто тих соціальних благ, з приводу яких виникають суспільні відносини; і змісту відносин, тобто прав та обов'язків, які визначають поведінку конкретних людей, індивідів.

На думку А. Б. Венгерова, інформаційними відносинами («діагональними») виступають соціальні відносини, що мають технічно-організаційну сторону і соціальний зміст, що виділяється на певному етапі розвитку суспільства (для цілей автоматизації управління); це відносини, які складаються у сфері управління народним господарством між працівниками, їх колективами у процесі реєстрації, збору, передачі, зберігання та обробки інформації. Вони носять об'єктивний характер, тобто наділяються в об'єктивну матеріальну форму¹.

Інформаційні відносини (по суті «реальні», або «фактичні»², відносини, що входять в предмет інформаційного права) можна також визначити як вольові суспільні відносини, в яких інформація виступає благом, з приводу якого виникають права і обов'язки суб'єктів. Тому інформаційні відносини як об'єкт правового регулювання з'являється не відразу, а на певному етапі розвитку суспільства й технічних засобів обробки інформації³.

Правовідносини – це «виникаюча на основі норм права індивідуалізований громадський зв'язок між особами, що характеризується наявністю суб'єктивних юридичних прав і обов'язків і підтримувана (гарантована) примусовою силою держави»⁴.

Виходячи з наведених точок зору, можна зробити висновок, що *інформаційні правовідносини – це збірне поняття, яке включає в себе врегульовані інформаційним законодавством різні за правовою природою суспільні відносини, об'єднані зв'язком з особливим об'єктом – благом особливого роду – інформацією*. Це благо особливого роду складається і проявляється в нерозривному зв'язку (двуєдності) інформації зі своїм носієм.

Т. А. Полякова серед особливостей інформаційних відносин називає такі: ці відносини виникають, змінюються і припиняються в інформаційній сфері в процесі обігу відокремленої інформації; вони відобража-